

JERZY JÓZEF KOPEĆ CP

NIEDZIELA – DZIEŃ DNI

Sens niedzieli w wymiarze ludzkiego czasu jako szczególnie wyróżnionego dnia ponad innymi dniami (*dies dierum*) wyjaśnia Jan Paweł II w podtytule ostatniego rozdziału swego Listu apostołskiego *Dies Domini* o świętowaniu niedzieli¹ Jako obchód chrześcijański niedziela jest świętem nadrzędnym, objawiającym sens czasu: „Skoro niedziela jest Paschą tygodnia, która przypomina i uobecnia dzień zmartwychwstania Chrystusa, to jest także dniem, który objawia sens czasu. Nie ma żadnego związku z cyklami kosmicznymi [...] narzuca własny rytm ludzkim miarom czasu – miesiącom, latom i wiekom” (DD 75). Niedziela stanowi więc rekapitulację całej historii zbawienia. Przypomina zarówno dzieło stworzenia, jak też pełnię czasu Wcielenia, gdy Odwieczne Słowo przyjęło naturę ludzką, stając się c e n t r u m c z a s u i jego s z c z y t o w y m o k r e s e m, zakreślonym latami ziemskiego życia Chrystusa, kenozą męki i śmierci na krzyżu Zbawiciela oraz objawieniem pełni Jego Boskiej chwały w chwili zmartwychwstania, będącego także prefiguracją drugiego przyjścia Pana w ostatecznym dniu Jego Paruzji. To w Jezusie Chrystusie, Słowie Wcielonym, czas stał się także wymiarem Boga, który będąc wieczny sam w sobie jest jednocześnie ponad czasem. Sam zaś Chrystus jest Początkiem, Centrum i Kresem, Alfą i Omegą czasu, a świętowanie niedzieli stanowi udział w Jego pełni.

Ks. prof dr hab. Jerzy J. KOPEĆ CP – kierownik Instytutu Formacji Pastoralno-Liturgicznej KUL i Katedry Teologii Liturgii Instytutu Teologii Pastoralnej KUL; adres do korespondencji: ul. Radziszewskiego 7, 20-039 Lublin; e-mail: jkopec@kul.lublin.pl.

¹ *List apostołski Dies Domini Jana Pawła II o świętowaniu niedzieli*. Poznań 1998. Dalej skrót DD.

Chrystus jest Panem czasu, jest jego początkiem i jego wypełnieniem; każdy rok i dzień i każda chwila zostaje ogarnięta Jego Wcieleniem i Zmartwychwstaniem, ażeby w ten sposób odnaleźć się w pełni czasu²

NAZWY NIEDZIELI WSKAZUJĄCE NA JEJ SENS HISTORIOZBAWCZY

Bogactwo terminologii, którą Kościół apostolski określał niedzielę, wskazuje, że obchód tego dnia odnosi się do zachowania podstawowych reguł wiary chrześcijańskiej. Niedziela przeżywana jako dzień zgromadzenia uczniów Pana, spotykających się „pierwszego dnia tygodnia” (1 Kor 16, 2) czy w „pierwszym dniu po szabacie” (Dz 20, 7–12) na modlitwę i łamanie chleba, jest obchodzona od początku w formie specyficznej instytucji chrześcijańskiej. Wprawdzie jej techniczne określenie z nawiązaniem do szabatu zawiera w sobie także sakralną godność tego starotestamentalnego obchodu, ale jej powiązanie z dniem zmartwychwstałego Chrystusa wskazuje już na wielkanocny fundament niedzieli. Tę jej wymowę dobrze oddaje syryjskie oficjum *Fanqith* z Antiochii:

Gdy kontemplujemy, o Chryste, cuda, jakie zostały dokonane w tym niedzielnym dniu Twego świętego Zmartwychwstania, mówimy: Błogosławiony jest dzień niedzielny, ponieważ był to dzień początku stworzenia [...], odnowienia rodzaju ludzkiego. W tym dniu rozradowało się niebo i ziemia, a cały wszechświat został napełniony światłem. Błogosławiony jest dzień niedzielny, ponieważ w nim zostały otwarte bramy raju, by wszedł do niego bez lęku Adam i wszyscy wygnańcy³

Także w tej tradycji, w której po raz pierwszy uczniów Pana nazwano chrześcijanami, ukształtowało się inne biblijne miano niedzieli – „dzień Pański” (gr. *Kyriaké heméra*, łac. *dies Dominica*). Wyrażenie to pojawiło się w Janowej Apokalipsie (1, 10), a następnie w *Didache* (14, 1), czyli *Nauce Dwunastu Apostołów*, oraz w *Ewangelii Piotra* (35, 50). Nazwa „dzień Pański”, bliska takim określeniom jak Uczta czy Wieczerza Pańska (gr. *Kyriakón deípnon*), oznacza tu po prostu dzień Chrystusa, ukrzyżowanego i zmart-

² DD 74. Por. List apostolski Jana Pawła II w związku z Jubileuszem Roku 2000 „*Tertio millennio adveniente*” „*L'Osservatore Romano*” (wyd. polskie) 15:1994 nr 12 s. 7-8 (nr 10).

³ Cyt. za: *Katechizm Kościoła Katolickiego* [KKK]. Poznań 1994 nr 1167

wychwstałego *Kyriosa*⁴ To znaczenie niedzieli znalazło wyraz w wielu językach europejskich, np. w nowogreckim terminie *kiriaki*, włoskim *domenica*, francuskim *dimanche* czy hiszpańskim *domingo*.

Symboliczny charakter ma natomiast inne miano niedzieli – „dzień ósmy”, które pojawia się w 1. połowie II wieku. Ósmy dzień stanowi przedłużenie eschatologicznego szabatu i inicjację innego świata. Jest to przede wszystkim bezkresny dzień Pana, nie mający zmierzchu ani wieczoru. Gdy ponownie pojawi się zmartwychwstały Chrystus, skończy się czas tego świata⁵ Ósmy dzień „jest to dzień, w którym Jezus zmartwychwstał, ukazał się oraz wstąpił do nieba” – zaznacza *List Barnaby*⁶ Odniesienie do zmartwychwstania zdominuje od przełomu II/III wieku miano niedzieli. To, iż „dzień Pana” znajdzie się pod znakiem zmartwychwstania, podkreśla jego nazwa „dzień Zmartwychwstania” (gr. *anastásimos heméra* czy łac. *dies dominicae resurrectionis*). Termin ten znany jest Tertulianowi i św. Cyprianowi, a Euzebiusz oddaje go sformułowaniem: „Zbawczy dzień pańskiego zmartwychwstania Chrystusa” (*salutaris resurrectionis Christi dominica dies*). Od tego także czasu świętowanie niedzieli jako dnia, w którym Pan zmartwychwstał, było czymś oczywistym dla teologów greckich, jak też dla św. Augustyna⁷ i całej późniejszej tradycji.

Zarówno określenie niedzieli jako „pierwszego dnia po szabacie”, jak i jej popularna nazwa „dzień Zmartwychwstania” mają ściśle odniesienie do piątego artykułu wiary: „trzeciego dnia zmartwychwstał” Dzień trzeci, uznany w Starym Testamencie za dzień teofanii (Wj 10, 11), został przeniesiony na

⁴ *Didache* czyli *Nauka Dwunastu Apostołów*. W: *Wieczera mistyczna. Anafore eucharystyczne chrześcijańskiego Wschodu*. Wyd. H. Paprocki. Warszawa 1988 s. 51. Por. A. Heinen. *Der Tag, den der Herr gemacht hat. Gedanken zur Spiritualität des Sonntags*. „Theologie und Glaube” 68:1978 s. 40-61.

⁵ *List Barnaby* 15, 15.18; J. Justyn. *Dialog z Żydem Tryfonem* 24, 138. Por. W. Rorff. *Sunday the Fullness of Christian Liturgical Time*. W: *Liturgical Time – Papers Read at the 1981 Congress of Societas Liturgica*. Rotterdam 1982 s. 95-97; S. Bacchiocchi. *Od soboty do niedzieli*. Warszawa 1985 s. 240-243.

⁶ *List Barnaby* 15, 9. Por. B. Nadolski. *Niedziela sakramentem Paschy*. „Ruch Biblijny i Liturgiczny” 41:1988 nr 5 s. 408.

⁷ Tertulian. *De oratione* 23, 2; Cyprian. *Epistola* 64, 4; *Didascalia* VI, 18, 4-16; Ambrosiaster. *Liber quaestionum* 95, 2; Euzebiusz. *In Ps 6*. Por. Nadolski. *Niedziela sakramentem Paschy* s. 408; H. Auf der Maur. *Feiern im Rhythmus der Zeit. Herrenfeste in Woche und Jahr*. W: *Gottesdienst der Kirche. Handbuch der Liturgiewissenschaft*. Hrsg. H. B. Meyer i in. T 5. Regensburg 1983 s. 35-36; W. Rorff. *Die theologische Bedeutung des Sonntags bei Augustin*. W: *Der Sonntag*. Freiburg 1986 s. 31.

obecność zmartwychwstałego Pana pośród swoich uczniów. To w Jego zmartwychwstaniu dokonało się najpełniejsze objawienie i teofania mocy Chrystusa przed ludźmi i światem. Jezus obecny wśród uczniów stał się fundamentem nowego stworzenia, znakiem nowego życia, które jako dar i zadanie ma rozjaśniać cel egzystencji każdego człowieka. Sens niedzieli jako dnia zmartwychwstania zachowała do dziś religijna tradycja Kościoła w Rosji w nazwie *Woskresienje*.

Po połowie II wieku na określenie niedzieli zostało przyjęte, z nazwy greckorzymskiego tygodnia planet, miano „dzień Słońca” Św. Justyn podkreśla, że chrześcijańskie „zgromadzenia odbywają się w Dniu Słońca dlatego, że jest to pierwszy dzień, w którym Bóg, przetworzywszy ciemności oraz pramaterię, uczynił świat, a także ponieważ w tym właśnie dniu zmartwychwstał nasz Zbawiciel”⁸ Autor zaznacza ponadto, że tegoż dnia Chrystus ukazał się apostołom i uczniom. Termin „dzień Słońca” (*dies Solis*) nie podobał się św. Augustynowi, który w niedzieli widział dzień, w którym Pan zmartwychwstał. Przeciwnie dla św. Hieronima to „pogańskie” miano niedzieli stało się okazją do zaakcentowania bogatej treści podstawowego obchodu chrześcijańskiego:

Dzień Pański, dzień Zmartwychwstania, dzień chrześcijan, jest naszym dniem. Jest on nazywany dniem Pańskim, ponieważ właśnie w tym dniu zwycięski Chrystus wstąpił do Ojca. Jeżeli poganie nazywają go dniem Słońca, to chętnie się na to godzimy, ponieważ dziś zajaśniało światło świata, dziś ukazało się słońce sprawiedliwości, którego blask przynosi zbawienie⁹

Określenie niedzieli jako dnia Słońca Sprawiedliwości oddziaływało później na jej kulturowe miano w kręgu słownictwa germańskiego i anglosaskiego (*Sonntag, Zondag, Sunday*).

Chrześcijańskie doświadczenie niedzieli nadawało jej obchodom charakter przeżycia misterium zbawienia. Ten kształt konkretyzował się w spotkaniu ze zmartwychwstałym Chrystusem podczas cotygodniowej Eucharystii niedzielnej. Obchód tej tajemnicy jako pamiątki męki i zmartwychwstania stanowi zawsze zwornik i podstawowy wymiar przeżycia niedzieli. Obecność tego wątku nie została pomniejszona nawet wtedy, gdy w następstwie wczesnośredniowiecznego zwycięstwa nad germańskim arianizmem zaczęto od połowy IX wieku podkreślać trynitarny sens niedzieli. Wyrazem tego było zastosowa-

⁸ J u s t y n. *Apologia I* 67, 3. W: *Wieczera mistyczna* s. 53-54.

⁹ H i e r o n i m. *In die dominica Paschae homilia*. CCL 78, 550, 52. Cyt. za: KKK 1166.

nie prefacji *de Trinitate* w niedziele, a także zwyczaj sprawowania porannej Mszy świętej (*primaria*) jako wotywy z formularzem o Świętej Trójcy¹⁰ Odejście od paschalnego charakteru niedzieli objawiło się także w tendencji mszału Piusa V z 1570 r., w którym zwyczajne niedziele w ciągu roku liturgicznego były sklasyfikowane stopniem rytu półuroczystego *semiduplex* i w praktyce często zastępowane przez przenoszone na ten dzień obchody ku czci świętych. Dopiero w XX wieku zaczęto przywracać niedzieli jej walor chrystologiczny i historiozabawczy. W 1911 r. pojawił się zakaz sprawowania obchodów *duplex* w niedzielę, a kodeks rubryk z 1960 r. przyznał niedzielom w ciągu roku rangę świąt II klasy, które odtąd mogły być zastępowane w liturgii tylko przez obchody I klasy. Ale do teologicznego odnowienia sensu niedzieli przyczynił się zwłaszcza ruch liturgiczny. Jego owocem stała się także soborowa kerygma o godności niedzieli i jej fundamentalnej roli w życiu chrześcijańskim:

Zgodnie z tradycją apostołską, która wywodzi się od samego dnia Zmartwychwstania Chrystusa, misterium paschalne Kościół obchodzi co osiem dni, w dniu, który słusznie nazywany jest dniem Pańskim albo niedzielą. W tym bowiem dniu wierni powinni schodzić się razem dla słuchania słowa Bożego i uczestnictwa w Eucharystii, aby tak wspominać Mękę, Zmartwychwstanie i chwałę Pana Jezusa i składać dziękczynienie Bogu, który ich „odrodził przez zmartwychwstanie Jezusa Chrystusa ku nadziei żywej” (1 P 1,3). Niedziela jest zatem najstarszym i pierwszym dniem świątecznym, który należy tak przedstawiać i wpoić w pobożność wiernych, aby stał się również dniem radości i odpoczynku od pracy. Ponieważ niedziela jest podstawą i rdzeniem całego roku liturgicznego, nie należy jej przesłaniać innymi obchodami, jeżeli nie są rzeczywiście bardzo ważne. (KL 106).

Już w Kościele apostołskim powstała architektura tygodniowego świętowania niedzieli w formie braterskiego spotkania modlitewnego powiązanego ze sprawowaniem Eucharystii. Zebrani wokół zmartwychwstałego Pana uczniowie upatrywali w obchodzie niedzieli, czyli Paschy tygodnia, istotny fundament w budowaniu Kościoła jako braterskiej wspólnoty. Archetyp tego obchodu ukształtował rytm corocznego świętowania historii zbawienia z „najbardziej uroczystą z uroczystości” – Paschą, czyli Wielkanocą, oraz uobecnieniem innych misterii Odkupienia, takich jak Wcielenie i Narodzenie Słowa Wcielonego, Wniebowstąpienie Pańskie czy Zesłanie Ducha Świętego. Nie-

¹⁰ J. A. J u n g m a n n. *Die Abwehr des germanischen Arianismus und der Umbruch der religiösen Kultur im frühen Mittelalters*. „Zeitschrift für katholische Theologie” 68:1947 s. 36-99; t e n Ź e. *Um die Herkunft der Dreifaltigkeitspraefation*. Tamże 81:1959 s. 461-465; A. H e i n z. *Trinitarische und österliche Aspekte in der Sonntagsfrömmigkeit des Mittelalters*. W: *Der Sonntag feiern*. Bonn 1985 s. 82-88.

działa, jako dzień Pana „wpisany w samą konstytucję roku liturgicznego” podkreśla centralną rolę zbawczego dzieła Chrystusa. Chwałę i moc Jego Odkupienia ukazują także obchody ku czci Najświętszej Maryi Panny oraz wspomnienia świętych. Dlatego Jan Paweł II może powiedzieć: „Jeśli chrześcijanin włącza się w obchody kolejnych okresów roku liturgicznego i zarazem świętuje niedziele, które nadają mu rytm, jego życie kościelne i duchowe zostaje głęboko osadzone w Chrystusie, znajduje w Nim rację bytu, czerpie z Niego pokarm i inspirację” (DD 78).

RELIGIJNY I SPOŁECZNY SENS NIEDZIELI

Miano niedzieli jako dnia ponad wszystkimi innymi wskazuje, iż jej obchód wychodzi poza wymiar zwykłej rzeczywistości świętowania. List apostołski Jana Pawła II, który wprowadził to określenie, wskazuje przede wszystkim na religijne fundamenty tego obchodu i najważniejsze składniki, które tworzą dzień święty – niedzielę, decydując o jej centralnym miejscu w życiu chrześcijańskim. Niedziela pozwala uczniowi Pana wyjść z zamknięcia egzystencjalnej izolacji i otworzyć się na drugiego człowieka, na wspólnotę braterską i cały wymiar misterium transcendencji Boga działającego w świecie. W religijnym spojrzeniu na niedzielę nie chodzi tylko o zagospodarowanie wolnego dnia przez powstrzymanie się od pracy czy uczestnictwo w taniej rozrywce, ale o przeżycie szczególnego obchodu – święta, które Pan uczynił dla człowieka, by mógł zregenerować swoje siły fizyczne i duchowe. Niedziela otwiera chrześcijanina na tajemnicę samego człowieka, na spotkanie z Bogiem jako życzliwym Ojcem oraz doświadczenie braterstwa z innymi członkami wspólnoty rodzinnej i kościelnej. Struktura niedzieli, przedłużająca znaczenie starotestamentalnego szabat, wskazuje na to, że jest ona dniem danym Bogu, jest uwielbieniem i wyznaniem Stwórcy jako Pana naszego czasu i życia. Od strony człowieka celem obchodu niedzielnego jest gromadzenie się ludu Bożego oraz włączenie się w Boży plan zbawczy i jego wypełnienie we własnym życiu. W antyfonie na wejście z 33 niedziel zwykłej znajdujemy zapewnienie o niezmiennej życzliwości Boga wobec ludzi: „Wzywaj Mnie będziecie, a Ja was wysłucham i sprowadzę do domu ze wszystkich krajów waszego wygnania” (Jr 29, 12.14). Bóg pragnie zgromadzić wszystkich ludzi w swoim domu oraz uczynić z nich swój lud, swoje dzieci i swoją rodzinę.

Gromadzenie rozproszonych dzieci Bożych to sens historii zbawienia, która swój punkt kulminacyjny osiągnęła w Jezusie Chrystusie, w Jego tajemnicy paschalnej. Misterium to w Kościele przedłuża działanie Ducha Świętego. Od chwili wypełnienia się tych tajemnic trwa i trwać będzie ich moc aż do końca czasów. Zbawienie nasze dokonuje się w Duchu Świętym, który uzdalnia nas do otwarcia się na przyjście Jezusa i oddania Mu siebie przez wiarę i miłość. Dzieło Chrystusa uobecnia się i przedłuża w Kościele, a objawia się w jego misteriach. Przez uczestnictwo w nich ludzie jednoczą się z Ojcem i między sobą w jeden lud i jedną rodzinę Bożą. W ten sposób w zgromadzeniu liturgicznym, zwłaszcza w celebracji niedzielnej Eucharystii, realizuje się i pogłębia wspólnota ludzi z Bogiem i między sobą, która jest celem całej historii zbawienia. Możemy więc powiedzieć, że gromadzenie się wspólnoty uczniów Pana na niedzielnej Eucharystii jest już samo w sobie celem życia chrześcijańskiego na ziemi. Ta wspólnota w pełnym wymiarze zrealizuje się w rzeczywistości eschatologicznej, w znaku ostatecznej jedności zbawionych, którą określi porządek zmartwychwstania. W dniu Pańskim, czyli w niedzielę, wspólnota uczniów Chrystusa podczas uczyty eucharystycznej doświadcza tajemnicy Paschy i mocy Pięćdziesiątnicy, a jednocząc się z Chrystusem, staje się głosem całej ludzkości.

Obchód niedzieli jako cotygodniowego świętowania dnia wspólnoty chrześcijańskiej jest zakorzeniony w najstarszej tradycji Kościoła. Ta radość eklezjalna wyrastała z ducha miłości braterskiego i wspólnotowego obcowania, powiązanego z akceptacją drugich oraz dzieleniem się z nimi także materialnymi dobrami. Przeżywanie niedzieli jako radosnego dnia Pana zmartwychwstałego i dnia Kościoła sprawiło, że uczniowie Chrystusa rezygnują przy tym obchodzie ze znaków pokuty takich jak post czy modlitwa na klęcząco, powstrzymując się również od codziennych zajęć i odkładając własne interesy. Świętowanie niedzieli we wspólnocie uczniów Chrystusa należy więc do najstarszych znaków wyróżniających chrześcijański styl życia. Typowy dla tego obchodu jest kultyczny charakter niedzieli, gromadzącej chrześcijańską wspólnotę na celebracji śmierci i zmartwychwstania Chrystusa.

Z przeżyciem niedzieli we wspólnotach poapostolskich nie było jeszcze związane powstrzymywanie się od wszelkiej pracy. Świadczenia tej epoki podkreślają jednak konieczność przesunięcia zajęć, by mieć czas konieczny na uczestnictwo w zgromadzeniach eucharystycznych. Dopiero od 327 r. prawodawstwo cesarza Konstantyna stworzy dla niedzieli możliwość zachowania pełnego odpoczynku i powstrzymania się od pracy, co było tak zasadnicze i decydujące dla żydowskiego szabat. Przejmując od tego archetypu ducho-

wą warstwę obchodu, niedziela uwolniła się jednak od legalistycznych nakazów jego zachowywania, które akcentowały dotąd gminy judeochrześcijańskie. Pragnienie natomiast nadania niedzieli charakteru dnia wolnego od prac służebnych, odbywania procesów sądowych oraz udziału w rozrywkach i spektaklach pogańskich miało na celu zapewnienie wiernym niezbędnego czasu dla działań kultowych oraz utrzymanie klimatu radosnego spotkania w braterskiej wspólnotcie. Przestrzegając chrześcijan przed zeświecczeniem niedzieli syryjskie *Didaskalia Apostolskie* z III wieku stwierdzają z naciskiem: „Nie przekładajcie nad słowo Boże potrzeb obecnego życia, lecz w dniu niedzielnym, odkładając na bok wszelkie sprawy, śpieszcie do kościoła”¹¹ W tym samym duchu wypowiada się reprezentujący ten krąg Efreem z Nizibi († 373), nazywając błogosławionym tego, kto świętuje dzień Pański i ściśle go przestrzega. Można powiedzieć, że duchowa interpretacja biblijnego przykazania z Dekalogu o odpoczynku szabatowym stała się fundamentem patrystycznej spirytualizacji niedzieli. Zarówno spekulacje teologiczne, jak i przykłady chrześcijańskiej kazuistyki przeniosły na niedzielę cały biblijny kerygmat o szabacie. Kierunek tego myślenia dobrze wyraził Euzebiusz z Cezarei (ok. 260-ok. 339): „Wszystko, co zostało przepisane odnośnie do szabatu, my przenieśliśmy na niedzielę” (*In Ps. XCI*). To podejście w motywacji niedzieli jako dnia szczególnego na wzór szabatu promowane przez teologię zastępstwa umocniło jurydyczne rozumienie chrześcijańskiego dnia świętego. Nie pociągnęło ono jednak za sobą wszystkich obowiązków tego dnia przewidzianych przez hebrajską Torę. Niedzielna bowiem radość przeżywana we wspólnotcie płynie z Chrystusowego zmartwychwstania. Sam ten dzień jest okazją do głębszej komunii z Bogiem w modlitwie, ofierze, miłości i braterskiej jedności. Jego wartości społeczne, humanistyczne i antropologiczne są dziś odkrywane. Dokonuje się to w polaryzacji do poglądów rzeczników wielkich interesów ekonomicznych w supermarketach i propozycjach przemysłu rozrywkowego. Atmosfera tych środowisk, poparta nastawieniem bezdusznej konkurencji i namiastką ciekawego spędzenia czasu przez wspólnoty rodzinne, jest już coraz częściej rozpoznawana jako narzucenie jednostkom i grupom ludzkim prostego wyboru i powierzchownego myślenia.

„Dzień, który Pan uczynił” (Ps 118, 24) winien być na nowo odczytany w swojej wymowie historiozbowczej, wspólnotowej i humanistycznej z do-

¹¹ *Didascalia Apostolorum* II 59, 2. Cyt. za: E. B i a n c h i. *Niedziela dzień Pana, dzień człowieka*. Poznań 1998 s. 169.

strzeżeniem jego waloru społecznego i ludzkiego¹² Ten dzień pierwszy i dzień Paschy jaśniejący triumfem Chrystusa jest bardziej święty od wszystkich innych – głoszą niedzielne hymny Modlitwy Godzin. Dlatego „żyjemy według tego dnia Pańskiego, w którym także i nasze życie zmartwychwstało dzięki Niemu” – pisze św. Ignacy Antiocheński († ok. 107)¹³

Jan Paweł II, zarysowując teologiczną, społeczną i antropologiczną fizjonomię niedzieli, ukazuje także jej treści duchowe i duszpasterskie. Chrześcijanin, jak podkreśla Papież, obchodząc dzień Pański i dzień zmartwychwstałego Chrystusa ma w nim „świętować zbawienie swoje i całej ludzkości” I jakkolwiek Kościół akcentuje ścisły obowiązek zachowania dnia Pańskiego, to „praktyka ta powinna być odbierana nie tylko jako nakaz, ale przede wszystkim jako potrzeba wpisana w samą istotę chrześcijańskiej egzystencji”¹⁴ Charakteryzując bogate dziedzictwo wartości, jakie kryje się w świętowaniu niedzieli jako „duszy pozostałych dni” tygodnia, Papież wskazuje na niedzielne zgromadzenie eucharystyczne jako zwornik dla chrześcijańskiego życia z wiary i sam szczyt życia wspólnoty kościelnej. Niedzielne doświadczenie religijne nie może bowiem być porównywane z żadnym innym spotkaniem wspólnoty, gdyż tu zmartwychwstały Kyrios daje swoim wiernym „światło swego Słowa i pokarm swego Ciała jako trwałe sakramentalne źródło odkupienia” W tej szkole duchowej pedagogii jest realizowany program chrześcijańskiej formacji, a sam doskonały uczeń Pana, jak pisze Jan Paweł II odwołując się do słów Orygenes, „zawsze żyje w dniu Pańskim, zawsze świętuje niedzielę”¹⁵ Przez obchód niedzieli Kościół w każdym pokoleniu wierzących jest napełniony mocą Ducha Świętego i sprawuje cotygodniową Paschę. Jako dzień braterskiego spotkania, przepowiadania słowa Bożego i daru Ciała Pańskiego oraz szczególnej modlitwy i komunii oddziałuje niedziela na społeczność ludzką niosąc nadzieję, że Pan jest blisko każdego człowieka. On też prowadzi chrześcijańską wspólnotę ku „wiekuistej niedzieli”, o którą modli się Kościół wołając do Jezusa: „*Maranatha* – Przyjdź, o Panie” (por. 1 Kor 16, 22). Wzywając chrześcijanina do odkrycia pełnego

¹² R. B a r e n z. *Das Sonntagsgebot. Gewicht und Anspruch eines kirchlichen Leitbildes.* München 1982; A. M a r c o l. *Przykazanie święcenia niedzieli.* „Studia Theologica Varsaviensia” 30:1992 nr 2 s. 5-26; W. N o w a k. *Świętowanie niedzieli w świetle wymogów nowego Katechizmu Kościoła Katolickiego.* Olsztyn 1995 s. 26-57.

¹³ *Do Magnezjan IX 1.* W: *Ojcowie Apostolscy.* Tłum. A. Lisiecki. POK 1. Poznań 1924 s. 218.

¹⁴ DD 81. Por. B. N a d o l s k i. *Kocham niedzielę.* Poznań 1997 s. 28-29.

¹⁵ *Contra Celsum VII 22.* SCh 150, 222-224; DD 83.

sensu misterium niedzieli, Papież wyraża nadzieję, że także ludzie trzeciego tysiąclecia będą tego dnia spotykać Pana historii – zmartwychwstałego Chrystusa, a odnawiając się duchowo przez cotygodniowe świętowanie Paschy, opiewać będą także niewyczerpany dar Jego łaski i miłosierdzia oczekując niedzieli, „która nie zna zmierzchu”

BIBLIOGRAFIA

- A u f d e r M a u r H.: Feiern im Rhythmus der Zeit. Herrenfeste in Woche und Jahr. W: Gottesdienst der Kirche. Handbuch der Liturgiewissenschaft. Hrsg. von H. B. Meyer i in. T. 5. Regensburg 1983 s. 35-55.
- B a c c h i o c c h i S.: Od soboty do niedzieli. Warszawa 1985.
- B a r e n z R.: Das Sonntagsgebot. Gewicht und Anspruch eines kirchlichen Leitbildes. München 1982.
- B i a n c h i E.: Niedziela dzień Pana, dzień człowieka. Poznań 1998.
- H e i n z A.: Der Tag, den der Herr gemacht hat. Gedanken zur Spiritualität des Sonntags. „Theologie und Glaube” 68:1978 s. 40-61.
- H e i n z A.: Trinitarische und österliche Aspekte in der Sonntagsfrömmigkeit des Mittelalters. W: Der Sonntag feiern. Bonn 1985 s. 80-92.
- J u n g m a n n J. A.: Die Abwehr des germanischen Arianismus und der Umbruch der religiösen Kultur im frühen Mittelalters. „Zeitschrift für Katholische Theologie” 68:1947 s. 36-99.
- J u n g m a n n J. A.: Um die Terkunft der Dreifaltigkeitspraefation. „Zeitschrift für Katholische Theologie” 81:1959 s. 461-465.
- Katechizm Kościoła Katolickiego. Poznań 1994.
- List apostolski Jana Pawła II w związku z Jubileuszem Roku 2000 *Tertio millennio adveniente*. „L'Osservatore Romano” (wyd. polskie) 15:1994 nr 12 s. 3-9.
- M a r c o l A.: Przykazanie święcenia niedzieli. „Studia Theologica Varsaviensia” 30:1992 nr 2 s. 5-26.
- N a d o l s k i B.: Kocham niedzielę. Poznań 1997.
- N a d o l s k i B.: Niedziela sakramentem Paschy. „Ruch Biblijny i Liturgiczny” 41:1988 nr 5 s. 407-415.
- N o w a k W Świątowanie niedzieli w świetle wymogów nowego Katechizmu Kościoła Katolickiego. Olsztyn 1995.
- R o r d o r f W Die theologische Bedeutung des Sonntags bei Augustin. W: Der Sonntag. Freiburg 1986 s. 30-37.
- R o r d o r f W Sunday the Fullness of Christian Liturgical Time. W: Liturgical Time – Papers Read at the 1981 Congress of Societas Liturgica. Rotterdam 1982 s. 86-99.
- Wieczera mistyczna. Anafory eucharystyczne chrześcijańskiego Wschodu. Wyd. H. Paprocki. Warszawa 1988.

SUNDAY – THE DAY OF DAYS

S u m m a r y

The name of Sunday as of the day above all other days shows that observing it exceeds the dimension of ordinary reality of celebration. John Paul II's Apostolic Letter *Dies Domini* that introduced this phrase into the Church kerygma, points to Sunday's central place in Christian life. Sunday opens the Christian to a meeting with the Resurrected Lord, to the brotherly community, and to another man. This Pascha of the week reminds of and reveals the meaning of time and imposes its own rhythm on its human measures. As the day of the Eucharist, prayer and communion with brothers in faith Sunday is a gift to the Church and man and it is the sowing of eternity. Regular participation in Sunday Eucharist gathering is a confirmation of the fact that one belongs to the Christian community.

Translated by Tadeusz Karłowicz

Słowa kluczowe: niedziela, czas, świętowanie, odpoczynek.

Key words: Sunday, time, celebration, rest.